

Copenhagen used to say that each of its 40.000 inhabitants was guarded by a German SS man. Several thousand islanders had been deported. In peacetime the small town of Roenne and the seaside villages on Bornholm were holiday resorts, and there were frequent steamer services from Denmark. But in 1943 the only regular connection between the island and the mainland was by German warships and E-boats from and to Kolberg and Stettin. Hansen asked a former Danish naval officer, Commander Christian Hassager Christensen . . . to go to Bornholm and find out what he could about the German rocket installations. Christensen's assignment was desperately dangerous. Nevertheless, using a fishing boat, he managed to land on Bornholm and accomplish a great job. He not only succeeded in photographing the German rocket establishments and radar installations, but also in making detailed plans of the test target area.

Dette besøg ved de ikke eksisterende raket-baser paa øen maa være nok! Cookridges skildring er ikke den første og bliver maaske ikke den sidste umulige skildring paa engelsk af dansk historie under besættelsen. Men er vi ikke selv skyldige? I dette kapitel, hvor dansk historie hænger saa uløseligt sammen med den europæiske helhed, savnes næsten totalt danske fremstillinger paa verdenssprog. Burde der ikke i en verden, hvor internationaliseringen skrider saa voldsomt frem, kunne findes udveje for, at ogsaa dansk historisk videnskab i højere grad kunne orientere sig udefter?

JØRGEN HÆSTRUP

JEREMY BENNETT: British Broadcasting and the Danish Resistance Movement 1940-1945. A Study of the Wartime Broadcasts of the B.B.C. Danish Service. London, Cambridge University Press, 1966. xvi + 226 sider. Ill. 50 sh.

Det er med glæde man noterer sig, at den engelske historiker Jeremy Bennett har udmøntet sine interesser for den danske besættelsestid i en bog, der samtidig med at berige den spredte og ufyldstgørende fremmedsprogede litteratur om emnet udvider vort kendskab til okkupationen ved at sætte modstandskampen ind i en meningsfuld sammenhæng med den engelske politik. Netop på dette område har forskerne på grund af Foreign Office's tillukkethed haft meget svært ved at få fast grund under fødderne, og det er derfor lykkeligt, at Bennett gennem sit arbejde med akterne i B.B.C. - og her bemærker man især de værdifulde ugentlige instrukser fra propagandaapparatets hovedorgan, Political Warfare Executive (P.W.E.) - kan fremlægge et materiale, der ganske vist ikke bærer storpolitikens stempel og er uden spor af meningsbrydningerne på topplanet, men som dog hyppigt kan føre sine synspunkter og argumenter tilbage til Foreign Office's desk, og som derfor fra tid til anden kommer de enkelte faser i den britiske politik overfor Danmark på ganske klods hold. Det gælder først og fremmest perioden 1942-43, hvor Bennett i et af bogens bedste kapitler supplerer og uddyber det billede af den engelske holdning som Jørgen Hæstrup tidligere har givet gennem sin skildring af faldskærmsorganisationens virke i Danmark (Kontakt med England, 1949, og »Table Top«, 1961). Således påviste Hæstrup en nedfrysning af S.O.E.s aktivitet fra april 1942 efter ønske af de danske efter-

retningsofficerer, og Bennett kan konstatere, at B.B.C. fra samme tidspunkt lægger en dæmper på sin agitation og indtil september undlader at opfordre til sabotage eller anden form for åben modstand der kunne ændre status quo i Danmark og vælte forhandlingspolitikken over ende. Et tragisk offer for denne passive linie – der iøvrigt synes at have været et generelt fænomen i den britiske strategi i 1942 – blev Christmas Møller, der fuld af virketrang og kamplyst var kommet til London i maj, men som måtte se sig bremsed og isoleret og lagt på is. Først i foråret 1943 ændrede den engelske regering for alvor signaler, men da indledtes også en særdeles aktiv kurs såvel i »marken« som i æteren med det formål at sprænge forhandlingspolitikken i luften. Det er Bennetts fortjeneste for første gang at have givet en dokumentarisk fremstilling af radiopropagandaens rolle i udviklingen frem imod den 29. august 1943, hvorved han har skabt en ny dimension i det billede vi hidtil gennem S.O.E.s sabotageaktivitet har haft af engelsk politik i dette tidsrum. Af betydelig interesse som udtryk for englændernes hensigter er Hørholt Hansens taler til de danske arbejdere, påbegyndt over B.B.C. den 9. juli og karakteristisk nok afsluttet den 29. august, da den britiske sommeroffensiv havde nået sit mål.

Men »British Broadcasting and the Danish Resistance Movement« er ikke kun en genspejling af et stykke engelsk politik, som vi på grund af de båndlagte arkiver ikke kan opfange ad mere direkte vej, det er først og fremmest en fremstilling af arbejdet i B.B.C.s danske afdeling under krigen og en beskrivelse af dets almindelige placering i det engelske propagandaapparat – i hvilken forbindelse man iøvrigt noterer sig, at rivaliseringen mellem de forskellige propagandaorganer fuldt ud synes at kunne måle sig med det klassiske billede af junglekrigen i det nazistiske parti- og regeringsmaskineri. Hertil berøres yderligere spørgsmålet om nyhedsindsamlingen, B.B.C.s samvirken med de militære instanser – især S.O.E. – og dens forhold til hjemmefronten, herunder Frihedsrådet og det illegale pressebureau, Dansk Pressetjeneste (D.P.T.). Inciterende læsning er her konflikten i første halvdel af 1944 mellem P.W.E. og D.P.T. over udsendelsernes kvalitet og misforholdet mellem antallet af engelske nyheder og det egentlige danske nyhedsstof. Striden bundede i sidste instans i en dybtgående uenighed om, hvorvidt det danske B.B.C. primært skulle være et redskab for engelsk propaganda og engelske synspunkter, eller om det først og fremmest skulle være modstandsbevægelsens talerør, og den sluttede med en betragtelig revision af den britiske holdning, efter at D.P.T. i juni havde sat hårdt imod hårdt og brat lukkede af for hele sin nyhedsformidling til London.

Bennett læser dansk, men gør det grumme nødigt; det er hovedårsagen til, at han for det danske baggrundsstofs vedkommende i alt for høj grad må støtte sig på det samtidige engelske sekundamateriale såsom avisernes og B.B.C.s nyhedsstof, og det resulterer igen i alt for mange småfejl og misforståelser og unødvendige spekulationer over banale sagforhold som forlængst er udredet i litteraturen (se f.eks. s. 52, 65, 84, 96, 103, 123, 133 og 174). Af samme grund får forfatterens arbejde med de danske modstandsarkiver alt for hyppigt tilfældighedens præg, og det kan lede ham helt på vildspor, når han som f.eks. i behandlingen af D.P.T.s forhold (s. 171–175) bygger på en enkelt kilde uden at have blik for dens begrænsede synsvinkel og tendens. En større tilbageholdenhed i konklusionerne ville her have været på sin plads. Samme ukritiske holdning

indtager han i vurderingen af et så afgørende spørgsmål som B.B.C.s forhold til propagandaen. Han fastslår her, at udsendelserne i bevidst kontrast til de goebbelske propagandafanfarer var præget af objektivitet og eksakthed (s. 5, 7 og 128), men han formår slet ikke at holde den nødvendige distance til sine hovedkilder – de samtidige B.B.C.-publikationer – og akcepterer blankt de engelske propagandisters egne guldrandede udtalelser for deres pålydende værdi. Heller ikke bevisførelsen for påstanden om nyhedernes akkurate og dagsaktualitet er ført mere end overfladisk igennem, og det eneste forsøg på en sammenligning mellem nyhedsstoffet og det virkelighedsbillede det søger at dække, nemlig den 29.8.43, falder i anmelderens øjne knap så positivt ud som i Bennetts. En undersøgelse af de i Rigsarkivet beroende radioreferater viser da også, at B.B.C.s nyheder i hvert fald netop for augustkrisens vedkommende var flere dage gamle, særdeles unøjagtige og vildt overdrevne. Ikke underligt at Bennetts egen bog rummer adskillige eksempler på modstandsbevægelsens kritik af B.B.C. for unøjagtighed og tendens!

Dette bringer os imidlertid frem til det afgørende spørgsmål om effekten af radioudsendelserne fra London, og også her svigter Bennetts metode, for ligeså selvfølgelig en kendsgerning det er, at B.B.C.s danske stemme var et uundværligt krafttilskud i den grå besættelseshverdag, ligeså vanskeligt er det at måle dens direkte betydning i dag. At begrunde dens indflydelse på Antikominternemonstrationerne gennem en enkelt udtalelse af Christmas Møller (s. 55) og dens rolle i augustrevolten 1943 gennem citater fra »Fædrelandet« (s. 136–139) bringer i hvert fald ikke problemet nærmere sin løsning. Og det hjælper heller ikke, at Bennett griber til Hørsholt Hansens taler (s. 131–136), for de kan i højden sige noget om de engelske planer, men intet om deres resultater. Iøvrigt konstaterer man gennem en analyse af Hørsholt Hansens kommentarer, at disse lå et hanefjed efter udviklingen fra hjemmefronten – utvivlsomt ikke nogen tilfældighed, men et fundamentalt træk ved B.B.C.s propaganda generelt. Bennetts behandling af hele dette vigtige spørgsmål er mildest talt primitiv, og det havde ikke været noget urimeligt forlangende, om han havde skuet en smule ud over fagets traditionelle grænser og hentet sig støtte og inspiration i den fyldige litteratur der findes om massemedierne, deres kommunikation og deres effekt; som bogen foreligger nu, er den en torso.

HANS KIRCHHOFF

CORNELIUS RYAN: Slaget om Berlin. København, Steen Hasselbalchs Forlag, 1966. 507 s. Ill. 4 kort. 58,60/72,90 kr.

Bogen, der har forord af Willy Brandt og af forfatteren, er oversat fra amerikansk af Michael Tejn; originalens titel er »The Last Battle«.

Den danske udgave mangler originalens litteraturoversigt og et afsnit »The Soldiers and Civilians«. Mangelen af den 21 sider store opremsning af alle, der har meddelt forfatteren oplysninger, med tilføjelse af »What They Do Today« lader sig overse, men det er efter anmelderens opfattelse sværere at forsones sig med, at originalens meget omfattende litteraturoversigt ikke har fundet nåde hos den danske forlægger. Det bør dog nævnes, at det meget udførlige register over 42 spalter er bibeholdt i den danske udgave. Billedmaterialet og dets sam-